

İDARƏETMƏDƏ MALİYYƏ RESURLARININ İDARƏ EDİLMƏSİNİN NƏZƏRİ-METODOLOJİ ƏSASLARI

Maliyyə resursların idarə edilməsi idarəetmə fəaliyyətinin əsas səhələrindən biridir. Maliyyə resurslarının idarə edilməsi dedikdə maliyyə sisteminə daxil olan maliyyə resurslarının yenidən bölgüsü və səmərəli istifadə edilməsi məqsədi ilə təsiri başa düşülür. Maliyyə resurslarının idarə edilməsi idarəetmədə maliyyə mexanizminin idarə edilməsi ilə bağlı məqsədyönlü fəaliyyətdir. Bu fəaliyyət müxtəlif metod, üsul və sanksiyalar vasitəsi ilə həyata keçirilir.

“Maliyyə menecmentinin məqsədi elə maliyyə üsul, vasitə və alətlərinin işlənilib hazırlanaraq tətbiq edilməsidir ki, onlar bütövlükdə firmanın və onun ayrı-ayrı istehsal-təərrüfat həlqələrinin öz qarşılarına qoyduqları məqsədlərə nail ola bilmələrinə imkan yaratsın” [8, 99 s].

Maliyyə resurslarının idarə edilməsində məqsəd aşağıdakılardır;

- müəssisənin səhmlərinin yüksəldilməsi;
- maksimum mənfəət əldə etmək;
- sahibkar və səhmdarların gəlirinin artırılması.

Ümumilikdə bu məqsədlər hamısı sahibkarın gəlirlərinin maksimum artırılmasına xidmət edir. Bu isə müəssisənin mənfəətinin maksimum olmağından asılıdır. Maliyyə menecmentinin digər məqsədlərinə aiddir:

- müflisləşmə və maliyyə uğursuzluğundan yayınmaq;
- rəqiblərlə olan mübarizədə liderliyi təmin etmək;
- müəssisənin rəqabət şəraitinə tab gətirə bilməsi;
- istehsal və satışın artım tempi;
- rentabellik fəaliyyətinin təmin edilməsi və xərclərin minimumlaşdırılması.

Təşkilat və müəssisənin maliyyə resursu dedikdə, onun fəaliyyətini təmin edən bütün xüsusi və borc vəsaitlərinin, habelə məqsədli pul fondları formasında onların ekvivalentlərinin məcmusu başa düşülür. Məqsədli pul fondları məzmununa görə üç qrupa bölünür:

- ödəmə fondu;
- yığım fondu;
- istehlak fondu.

Bu fondlardan ən əsası isə yığım fondudur ki, müəssisə və təşkilat funksional və biznes-vahid strategiyalarının təşkilində istifadə olunur.

Müəssisə və təşkilatın maliyyə resurslarının formalaşması və onların idarə edilməsi prosesinin qruplaşdırılmasına bilərəkdir.

Mülkiyyətçi titulu adı ilə formalaşdırılan maliyyə resursları iki hissəyə xüsusi maliyyə resursu və borc maliyyə resursuna bölünür. Strateji idarəetmədə belə onların bölgüsü təyinedici xarakter daşıyır.

Maliyyə resurslarının cəlb edilməsi müddətinə görə bölgülər uzunmüddətli və qısamüddətli maliyyə resurslarına bölünür. Qısamüddətli cəlb edilən maliyyə resursu

əsasən bir il ərzində formalaşdırılır və qısamüddətli investisiya fəaliyyətində istifadə olunur. Uzunmüddətli cəlb edilən maliyyə resurslarının cəlb isə bir ildən artıq dövr üçün formalaşdırılan maliyyə resursudur ki, əsasən bu maliyyə resursu müəssisə və təşkilatın xüsusi maliyyə resursları və bir ildən artıq dövrdə cəlb edilən borc vəsaitləri başa düşülür. Uzunmüddətli cəlb edilən maliyyə resursları müəssisənin əsas strateji fəaliyyət proseslərində istifadə olunur.

Maliyyə resurslarının cəlbəmə mənbələrinə görə iki qrupa ayrılır. Daxili mənbələr hesabına cəlb edilən maliyyə resursu müəssisənin inkişafı ilə bilavasitə asılıdır və müəssisədə formalaşan xüsusi mənbəni xarakterizə edir. Xarici mənbələrdən cəlb olunan maliyyə resursları müəssisədən kənarda formalaşan resursları xarakterizə edir. Bu resurs həm borc kapitalı, həm də xüsusi kapital ola bilər.

Müəssisə və təşkilatın maliyyə resursları- təsərrüfat subyektinin sərəncamında olan bütün pul vəsaitləri və daxilolmalardır. Müxtəlif mülkiyyət və təşkilati formasından asılı olmayaraq, hər bir müəssisənin normal fəaliyyət göstərməsi üçün zəruri həcmdə maliyyə resursuna malik olmalıdır. Müəssisə özünə məxsus bütün maliyyə resursunu istifadə etməkdə tam sərbəstdir. Lakin bu vəsaitlər qənaətlə və səmərəli istifadə edilməlidir ki, müəssisə yüksək iqtisadi nəticə əldə etsin.

Müəssisə və təşkilat səviyyəsində maliyyə resursunun təyinatı pul fondlarının yaradılmasına, dövlət büdcəsi, banklar, sığorta orqanları və digər müəssisələr qarşısındakı öhdəliklərin yerinə yetirilməsində istifadə olunur. Maliyyə resursları xüsusi vəsaitlər və cəlb edilmiş vəsaitlər hesabına formalaşır.

Müəssisədə maliyyə resurslarının formalaşmasının əsas mənbəyi mənfəətdir. Mənfəət - hər hansı mülkiyyət formalı müəssisə tərəfindən yaradılan yığımların pul ilə ifadəsidir. İqtisadi kateqoriya kimi mənfəət müəssisənin maliyyə fəaliyyətinin nəticəsini xarakterizə edir.

Mənfəət iki funksiya yerinə yetirir:

- birincisi, geniş təkrar istehsal üçün maliyyə resurslarının əsas mənbəyi;
- ikincisi, dövlət büdcəsinin gəlirlərinin mənbəyi.” [5, 51 s].

Maliyyə siyasətindən asılı olaraq müəssisənin sərəncamında olan mənfəət aşağıdakı istiqamətlər üzrə yönəldilə bilər:

1. Müəssisənin inkişafının yenidən investisiyalasdırılmasına;
2. Tam həcmdə istehlaka;
3. Təşkilatın fəaliyyəti ilə bağlı olmayan digər layihələrin investisiyalasdırılmasına;
4. İstehsal zərurətindən asılı olaraq birinci üç istiqamətə bölüşdürülməsinə.

Maliyyə mənbələrinin formalaşmasında ikinci yeri amortizasiya ayırmaları tutur. Amortizasiya ayırmaları əsas istehsal fondlarının və qeyri- material aktivlərinin aşınmasının dəyərinin pul ifadəsidir. Amortizasiya ayırmaları ikili xarakter daşıyır. Birincisi, məhsul istehsalı məsrəflərinin tərkibinə daxil edilir və daha sonra məhsul satışından əldə olunan gəlirin içərisində müəssisənin hesablaşma hesabında əksini tapır. Bu da həm sadə, həm də geniş təkrar istehsalın daxili mənbəyi kimi qiymətləndirilməlidir. Toplanmış amortizasiya ayırmaları müəssisədə yaradılmış amortizasiya fondunu təşkil edir.

Amortizasiya fondu aşınmış əsas fondların təkrar bərpasına xidmət edir. Əldə olunmuş mənfəətin hamısı müəssisənin sərəncamında qalmır. Onun bir qismi vergilər və digər qismi isə icbari ödənişlər şəklində büdcə sisteminə köçürülür. Maliyyə resursla-

rının qorunması müəssisə üçün önəmli problemdir. Müəssisənin maliyyə resurslarına tələbatının müəyyən edilməsi çox vacib məsələdir. Bu səbəbdən ilk planda maliyyə resurslarının proqnozlaşdırılması problemi irəli sürülür.

Müəssisənin sərəncamında qalan mənfəət müəssisənin idarəetmə orqanlarının qərarı ilə istehlak, yığım və ehtiyat fondlarının yaradılmasına yönəldilir. Müəssisənin yığım fonduna yönəldilən mənfəət istehsalın inkişafına yönəldilir. Nəticə etibarı ilə müəssisənin əmlakında artım yaranır. İstehlak fondunda yığılan vəsait sosial məsləhətlərin həllində istifadə olunur.

İstifadə olunmuş ədəbiyyat:

1. Abbasov A.H. “Azərbaycanda maliyyə bazarının formalaşması və bazar iqtisadiyyatında maliyyə-kredit sisteminin problemləri”. Bakı-2003.
2. Abbasov S. “Maliyyə menecmenti: Təşkili və təkmilləşdirilməsi problemləri”. Bakı-2009.
3. Ağasəf İmran “Menecment”. Bakı-2007.
4. Ataşov B.X., Novruzov N.A., İbrahimov E.Ə. “Maliyyə nəzəriyyəsi”. Bakı-2014.
5. Elnurə Məmmədova “Maliyyə”. Bakı-2018.
6. Ələkbərov Ə., İbrahimov F. “Menecment” Bakı-2004.
7. Novruzov N., Hüseynov X. “Maliyyə”. Bakı-2007.
8. Şahbazov K.A., Məmmədov M.H., Həsənov H.S. “Menecment”. Bakı-2005.
9. Zeynalov V.Z. “Maliyyə”. Bakı-2010.